

کرونا، قرنطینه خانگی و دورکاری:

مطالعه تجربه زیسته زنان هیئت علمی

بهاره نصیری^۱، آمنه بختیاری^{۲*}

چکیده

همه گیری کرونا ضمن ایجاد چالش های عدیده بر زندگی زنان با تغییر سبک زندگی اثراتی را بر وضعیت تعاملات و امور خانواده و وضعیت شغلی بانوان برجای گذارد که تا مدت ها بعد از پایان همه گیری نیز این تاثیرات همچنان باقی خواهد بود. بدین جهت این پژوهش پدیدارشناسانه، درصدد مطالعه تجارب زیسته زنان عضو هیئت علمی دانشگاه ها و پژوهشگاه هادر خصوصتاثیرات دورکاری در ایام کرونا با استفاده از رویکرد کیفی و بهره گیری از نمونه گیری هدفمند بوده است. در این مطالعه با ۳۰ نفر از بانوان هیئت علمی، مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شده است. یافته های مطالعه حاکی از آن است که دورکاری بانوان هیئت علمی با تبعات مثبتی نظیر دیجیتالی شدن و فرصت آفرینی های جدید، مدیریت زمان برای امور شغلی و خانوادگی و خانگی شدن زندگی همراه بوده است؛ روایت زنان هیئت علمی از قرنطینه ایام کرونا از نکات مثبت شامل: تجربه مراقبت از خود و دیگران، اخلاق مراقبتی در زندگی فردی و اجتماعی، تغییر شکل سبک تعاملات خانواده، تغییر شکل اوقات فراغت در خانه و تغییر شکل برنامه های مناسبی بوده است؛ هرچند برخی از مشارکت کنندگان به چالش های قرنطینه و دورکاری هم اشاره داشتند.

واژگان کلیدی

کرونا، دورکاری، قرنطینه خانگی، تجربه زیسته، زنان عضو هیئت علمی، تعادل کار و زندگی.

*. دانشیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران (نویسنده ی مسئول) (bn.nasiri@gmail.com)

** پژوهشگر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران (ameneh_b2000@yahoo.co.uk)

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۱

۱- مقدمه و بیان مسئله

در چند سال اخیر شیوع غیرمنتظره ویروس کرونا، ناشناختگی و فقدان داروی مؤثر برای درمان آن، جهان را با یک «انقلاب در سبک زندگی» مواجه کرد، به طوری که تلاشی برای سرنگونی «رژیم مرگ» و جایگزینی آن با «رژیم زندگی» با شعار «زنده باد زندگی» و «مرده باد مرگ»! شکل گرفت و ویروس کرونا، دال و نشانه‌ای شد که بر اساس خوانش آن، می‌توان اهمیت و جایگاه زندگی را در افق فکری و اجتماعی انسان در جامعه‌ی جهانی رصد و دریافت نمود (فاضلی، ۱۳۹۹: ۱۲۲). به تدریج با شیوع ویروس کرونا در جهان، این پدیده به یک بحران اجتماعی در اغلب کشورها بدل شد؛ به گونه‌ای که سلامت و بهداشت انسان‌ها را به چالش کشید و پیامدهای بسیار جدی‌ای در حوزه خانواده، فرهنگ، اجتماع، سیاست، اقتصاد و ارتباطات و... در جهان بر جای گذاشت. التهابات ناشی از این پدیده نه تنها مسائلی را در شرایط کنونی ایجاد کرد، بلکه آینده‌ی نزدیک و دور جامعه را نیز با مسایل جدیدی مواجه خواهد ساخت؛ این موقعیت را جفری الکساندر «ترومای فرهنگی»^۱ می‌نامد (الکساندر، ۲۰۰۴: ۱۲). وی استدلال می‌کند که در موقعیت «ترومای فرهنگی» روابط جدیدی میان ساختارها، سیستم‌ها، مفاهیم و کنش‌ها برقرار می‌شود. در چنین موقعیتی «مسئولیت اجتماعی» و «کنش سیاسی» معنا، هویت و هستی تازه‌ای پیدا می‌کند و افراد و سازمان‌ها ناگزیر باید متناسب با این موقعیت، سازوکارها و عملکردهای خود را بازتعریف و ارائه کنند. ترومای فرهنگی امری طبیعی نیست، بلکه «برساختی اجتماعی» است که از نحوه‌ی معنادهی، چینش و ترکیب و قرارگیری رخدادها در کنار هم ایجاد می‌شوند.

در اثنای شیوع کرونا، ایده قرنطینه خانگی و دورکاری با هدف کنترل این ویروس و مهار اپیدمی آن از طریق کاهش مناسبات و تماس‌های بین انسان‌ها شکل گرفت (رحمانی، ۱۳۹۹: ۵۶). با قرنطینه خانگی و دورکاری، روابط اجتماع گونه^۲ در جامعه پررنگ‌تر گردید و فرصتی فراهم شد برای زیستن در خانه‌ای که فرد شاغل در آن همزمان هم کارهای معمول و روزمره خانگی را انجام دهد و هم در قالب دورکاری، وظایف شغلی‌اش را از طریق دورکاری در محیط خانه انجام دهد که پیامدهای مثبت و منفی را در پی داشت؛ از جمله اینکه وقت و انرژی مضاعفی را از زنان می‌طلبید؛ زیرا قرنطینه خانگی و دورکاری، مرزهای بین فضای کاری و زندگی در خانه و همچنین مرز میان وظایف شغلی و وظایف خانه‌داری را از بین برد. در این شرایط، زنان به‌عنوان یکی از

1-Cultural Trauma

2- Alexander, J. (2004)

3-Social- like

ارکان اصلی خانه تلاش می‌کردند شرایط مساعدتری را فراهم نمایند و انتظارات بیشتری از خود داشتند. زنان عضو هیئت‌علمی به خاطر برخورداری از تحصیلات تخصصی و پیشرفته و فعالیت در امر آموزش و پژوهش یا انتصاب در مسئولیت امور اجرایی و مدیریتی با مسائل و مشکلاتی در ایام کرونا و قرنطینه مواجه بودند که تبعاتی را در حوزه زندگی شغلی و خانوادگی آنان رقم زد. در ایام کرونا اعضای خانواده بیش از همیشه در کنار یکدیگر هستند و ساعت بیشتری را در محیطی محدود می‌گذرانند. این مواجهه مستمر و غیرمنتظره می‌تواند زمینه وقوع برخی تغییرات فرهنگی و خانوادگی و زمینه ساز برخی تنش‌ها و بحران‌ها باشد. وجود فشارها و تنش‌های ناشی از نگرانی و هراس از بیماری فراگیر، تغییر برخی مناسبات شغلی، کاهش ارتباطات اجتماعی و وجود فشارهای اقتصادی از جمله مواردی است که اغلب اعضای جامعه در ایام قرنطینه آن را تجربه کردند. این نوشتار درصدد مطالعه تاثیرات و پیامدهای مثبت و منفی این موقعیت پاندمیک از منظر بانوان فرهیخته است تا درک دقیق‌تر و مناسب‌تری از شرایط آن دوره بدست آورد و با شناسایی چالش‌ها و مسائل حوزه تحقیق و آموزش برخط (آنلاین) و مجازی و دورکاری زنان عضو هیئت علمی، از تجربه زیسته این ایام جهت تدابیر آینده استفاده نماید.

۶۵

تاکنون مطالعات اندکی پدیده دورکاری را از طریق پدیدارشناسی و تجربه زیسته واکاوی کرده‌اند؛ لذا انجام چنین پژوهش‌های ضروری است. این پژوهش تلاش دارد درک و برداشت و تجربه‌ی زیسته‌ی زنان عضو هیئت‌علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها را از قرنطینه خانگی و دورکاری در ایام کرونا بررسی کند و پیامدهای مثبت و منفی دورکاری را بر حوزه زندگی شغلی و خانوادگی شان تفسیر و توصیف نماید.

۲- پیشینه‌ی پژوهش

در بخش سوابق مرتبط با موضوع تحقیق، می‌توان به مقالاتی در موضوعات: کرونا و دورکاری، خانواده و کرونا، مطالعات حوزه نقش‌های شغلی و خانوادگی و تعادل کار- زندگی اشاره نمود که در جهت حساسیت نظری در پژوهش از آنها استفاده شده است.

سعیدطالشی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله خود با عنوان «شناسایی تهدیدها و فرصت‌های دورکاری زوج‌های هر دو شاغل در ایام شیوع کرونا» بیان می‌کنند کاهش زمان تلف شده، انعطاف‌پذیری در اختصاص دادن زمان، افزایش قابلیت برنامه‌ریزی، آسودگی خاطر به علت نبود نظارت مستقیم، صرفه‌جویی در هزینه‌ها، استقلال بیشتر، کاهش استرس و کاهش فرسودگی و خستگی جزء مزایا بوده است و مقولاتی نظیر: اهمال کاری، عدم تمرکز بر روی کار، عدم تمرکز بر رابطه

زناشویی، انزوای اجتماعی، ابهام در مسئولیت‌ها، کاهش انگیزه برای کار، کاهش بهره‌وری کاری، کاهش بازده کارهای گروهی، ابهام در نقش‌ها، ابهام در زمان مختص مسئولیت‌ها، کاهش پیوند اجتماعی و حمایت اجتماعی ادراک شده از جمله تهدیدها محسوب می‌شوند.

عباسی و جیریایی شراهی (۱۴۰۲) در مقاله خود با عنوان «زیست‌های دورکاری کارکنان دولتی متأهل در دوره‌ی همه‌گیری ویروس کرونا با تأکید بر تعادل کار-زندگی» بیان می‌کند دورکاری در ایام همه‌گیری بیماری کووید ۱۹ موجب کاهش تعارض کار-زندگی و بهبود توازن میان کار و زندگی خانوادگی زنان و مردان کارمند متأهل شده است. پژوهش حاکی از آن است که کارمندان متأهل به پذیرش دورکاری تمایل دارند، اما نداشتن تجربه‌ی قبلی در این حوزه، وجود مشکلات در زیرساخت‌های دورکاری، ضعف فرهنگ دورکاری و به‌وجود آمدن هیجانات منفی ناشی از آن، باعث شد دورکاری به نحو مطلوب اجرا نشود. لذا تجربه‌ی کنونی دورکاری در ایام شیوع ویروس کرونا می‌تواند به‌عنوان یک تجربه‌ی مثبت و یک منبع دانش غنی، مدیران سازمان‌های دولتی را به بازنگری در موضوع اجبار همه‌ی کارکنان به حضور تمام‌وقت در محل کار و انعطاف‌پذیری در ساعات حضور در محل کار ترغیب کند.

۶۶

فلاحتی و محبوبی شریعت پناهی (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان «مطالعه‌ی تطبیقی فشار نقش‌های چندگانه‌ی ناشی از کرونا بر زنان در خانواده با تأکید بر نظریه‌ی اخلاق مراقبت» نشان می‌دهند که زنان در ایام کرونا نه‌تنها در معرض از دست دادن نقش شغل خود بودند، بلکه با توجه به اخلاق مراقبت در آنان، نقش‌های والدگری را بیش از گذشته بر دوش کشیدند. لذا شکاف جنسیتی بزرگی میان زنان و مردان در مورد تأثیرات این پدیده وجود دارد.

علی‌آبادی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان «مطالعه پدیدارشناختی تجربه زیسته خانواده ایرانی در دوران قرنطینه کرونا» بیان می‌کنند: قرنطینه، ناشی از کرونا برای مدتی مشخص بخشی از خانواده‌های ایرانی را با خود درگیر کرد. بدیع بودن این وضعیت در نسبت با زندگی مدرن و تقاطعی که با مخاطرات ناگهانی این عصر دارد؛ می‌تواند زمینه‌ساز بروز و ظهور رفتارها، کنش‌ها و واکنش‌هایی در خانواده‌های درگیر با قرنطینه شود. مطالعه تجربه زیسته این دسته از خانواده‌ها منجر به شناسایی سه دسته خانواده شد که کنش‌ها و واکنش‌هایشان را ذیل سه رویکرد کلی قرار داده شد: «خانواده بازاندیش»، «خانواده انفعالی» و «خانواده تلفیقی» الگویی است که این مقاله به آنها رسیده است. خانواده بازاندیش در دوران قرنطینه با استفاده از نظام‌های کارشناسی در پی شناخت نقاط ضعف، مسائل و مشکلات خود برآمده و تا حد ممکن آنها را برطرف می‌کند؛ خانواده انفعالی در شرایط قرنطینه توان مواجهه با سختی‌ها و مشکلات پیش آمده را ندارد و

خانواده‌ای که با الگوی تلفیقی اداره می‌شود هرچند که قادر به شناسایی برخی مسائل موجود در بستر خود می‌باشد، اما توان حل و یا برطرف کردن مشکلات خود را ندارد.

شیردل و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان «کرونا و چالش‌های خانواده: مطالعه پدیدارشناسی تجربه زیسته جوانان سیستان و بلوچستان» بیان می‌کنند: یکی از نهادهای اجتماعی متأثر از بحران کرونا در جهان، خانواده بود. خانواده‌ها با وقوع این بحران و الزام به قرنطینه خانگی، شرایط جدیدی را تجربه کردند. از یک سو اعضای خانواده این فرصت را به دست آوردند که زمان بیشتری را در کنار یکدیگر باشند و از سوی دیگر با چالش‌ها و تنش‌هایی روبه‌رو شدند. مضامین اصلی به دست آمده، شامل چهار مضمون اصلی: تغییر الگوهای کنش ارتباطی خانواده، تشدید تضاد و خشونت خانگی، اختلالات اضطرابی و آسیب‌پذیری اقتصادی خانواده‌ها در دوران کرونا بود. در همه‌گیری کرونا، از یک سو خانواده‌ها به واسطه قرنطینه خانگی و کاهش تعاملات خانوادگی و مراسمات آیینی با کاهش کنش‌های ارتباطی مواجه بودند و از سوی دیگر با رشد ارتباطات مجازی با افزایش کنش‌های ارتباطی میان اعضا روبه‌رو بودند.

میرحسینی (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان «مطالعه‌ی کیفی مسائل و چالش‌های زندگی زنان در همه‌گیری کووید-۱۹» چهار مقوله‌ی اصلی از این مسایل را شناسایی کرده است: «زندگی مختل شده»، «چالش‌های مبتنی بر بهداشت و سلامت»، «کنترل و نظارت تشدید یافته بر زندگی روزمره یزنان» و «چالش‌های شغلی و امور خانه داری» و همچنین به هشت مقوله‌ی فرعی شامل «تعلیق جریان عادی زندگی»، «ترس و استرس مداوم»، «استیصال و درماندگی»، در غیاب مراکز و سازمان‌های آموزشی و خدماتی»، «مسئولیت‌های مراقبتی مضاعف و احساس نادیده گرفته شدن» اشاره می‌نماید. عدم مدیریت بر بدن و حفظ سلامت آن»، «مداخله در امور زنان و از دست رفتن قلمرو زانه»، «کاهش فضا و حریم خصوصی»، «بازگشت به امور سنتی خانه‌داری»، «انتقال مسئولیت‌های شغلی به خانه» از دیگر یافته‌های تحقیق است.

احمدی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله خود با عنوان «تحلیل مناسبات خانوادگی در دوران کرونا: مادرسری محنت بار» در نتایج مطالعه خود از بازگشت به خانه و اهمیت ماندن در آن برای مقابله با کرونا و اهمیت نقش مادر و زن در مناسبات خانوادگی تاکید دارند، اما این اهمیت در حقیقت به معنای سری و سروری نیست و بلکه محنت افزا و اندوهناک بوده است. نتایج همچنین، حاکی از برجستگی مقولاتی مانند فروبستگی اجتماعی، اتمیزه شدن خانواده، بحران تربیتی و فراغتی و مواردی از این دست به عنوان مقولات محوری بوده است.

در خصوص پژوهش‌های مرتبط با حوزه شغلی و نقش‌های خانوادگی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

رازقی نصرآبادی (۱۴۰۱) در پژوهش خود تحت عنوان «زمینه‌های تعارض میان نقش‌های شغلی و خانوادگی و راهبردهای مقابله با آن؛ زنان شاغل در شهرداری تهران» با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی، فهم تجربه زنان را مورد مطالعه قرار می‌دهد. نتایج تحلیل داده‌های مطالعه نشان می‌دهد زنان برای سازگاری نقش‌های دوگانه خود، مسائل و مشکلاتشان را در سطح فردی یا شخصی حل می‌کنند و احساس می‌کنند سیاست‌های اتخاذشده از سوی سازمان کافی نبوده و فاقد ضمانت اجرایی است و به همین دلیل به‌طور ملموس بر زندگی آن‌ها تأثیر نداشته است.

ابراهیمی (۱۳۹۹) در تحقیقی تحت عنوان «فهم تجربه زیسته‌ی مناسبات کار و زندگی در مدیران زن آکادمیک» با رویکرد کیفی تجربه زیسته زنان عضو هیئت‌علمی دارای مناصب مدیریتی را مورد مطالعه قرار می‌دهد و بیان می‌کند. محورهای عمده این تجربه در روایت آنها عبارتست از: توان انطباق‌پذیری با شرایط، ادراک خودکارآمدی، حمایتگری خانواده و پروای مراقبت، پیشینه خانوادگی، بلندپروازی و شهامت رویارویی با چالش‌های بین کار و زندگی.

شجاع نوری (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان «تحلیل اثرات دورکاری زنان شاغل و متأهل بر تعادل کار و زندگی» بیان می‌کند زنان شاغل به پذیرش دورکاری تمایل دارند، اما مدیران، حامی دورکاری نیستند. از منظر بانوان شاغل و متأهل ساعات کاری مناسب، شناور و منعطف، باعث افزایش بهره‌وری فعالیت‌های شغلی و در نتیجه بهره‌مندی سازمان از نیروی کاری باثبات‌تر و بانگیزه‌تر و افزایش توجه به خانواده خواهد شد و اجرای آن بهایی است که برای سلامت خانواده و جامعه باید پرداخت شود.

تافالتی و استار^۱ (۲۰۱۶) در پژوهش خود با عنوان «زنان دانشگاهی؛ تعادل کار و زندگی: گفتمان‌های جنسی و کار و مراقبت از زنان» به بررسی چگونگی تخصیص و استفاده از گفتمان‌های تعادل میان کار و زندگی توسط زنان دانشگاهی می‌پردازد.

۳- چهارچوب مفهومی پژوهش

ویروس کرونا به‌عنوان تهدیدکننده زیست‌آدمیان، در چند سال اخیر، زندگی اجتماعی را به‌شدت مختل نمود و به یک «ابر مسئله^۱» و بلکه «ابر بحران^۲» اجتماعی تبدیل شد (حسین‌زاده فرمی، ۱۳۹۹: ۴). به‌گونه‌ای که به چالش‌های بزرگ‌تری در حوزه زندگی شهری، اجتماعی و خانوادگی منتهی گردید. شیوع غیرمنتظره و غافلگیرکننده این ویروس در کشور ایران نیز پیامدهای خانوادگی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ارتباطی متعددی را در سطوح عاملیتی و ساختاری در پی داشت؛ به‌طوری‌که مدیریت این بحران را به یک چالش جدی بدل ساخت. ایده قرنطینه شهر یا حتی قرنطینه خانگی در عمل مبتنی بر مدل اصلی کنترل ویروس و مهار اپیدمی از طریق کاهش مناسبات و تماس‌های بین‌انسان‌هاست (رحمانی، ۱۳۹۹: ۵۶). در این میان، زنان متأهل به‌ویژه بانوان شاغل به اقتضای شرایط و نقش خود در حوزه خانواده و خانه‌داری، بیشتر با مسئله مدیریت کیفیت زندگی در دوران شیوع مواجه بودند، مدیریت بی‌وقفه‌ای که باید در ابعاد و رویکردهای متفاوت آن را بررسی کرد. از جمله در موضوع تعادل میان کار و زندگی؛ چراکه زنان شاغل در خانه و جامعه ایرانی، همواره با مجموعه‌ای از گسست‌ها و چالش‌ها در حوزه تکالیف و مسؤولیت‌ها مواجه هستند. در زمان شیوع ویروس کرونا نیز انباشت و درهم‌آمیختگی شکاف‌ها و مسؤولیت‌های درون و بیرون از خانه برای زنان شاغل، مشکلاتی در توازن و تعادل میان کار و زندگی ایجاد کرد. در این ایام، زنان متأهل دانشگاهی و عضو هیئت علمی با توجه به جایگاه اجتماعی و علمی خود، تلاش نمودند که با اثربخشی در فضای خانواده، شغل و جامعه، بتوانند نیازهای عینی و موجود در فضای ایجادشده را با قابلیت‌ها و توانایی‌های خود تطبیق داده و مدیریت نمایند.

مفهوم تعادل کار و زندگی

اگرچه تعاریف و کاربردهای مختلفی از اصطلاح تعادل کار و زندگی وجود دارد. تعادل کار-زندگی را به‌عنوان «فرد از میزان سازگاری و تطابق فعالیت‌های کاری و غیرکاری و رشد و بالندگی مطابق اولویت‌های زندگی فعلی فرد» تعریف. تعادل کار-زندگی را ارزیابی عرصه ارزیابی از رضایت‌مندی و اثربخشی شخص در ارتباط با کار و زندگی خانوادگی یا میزانی که اثربخشی و رضایت فرد در

1- super problem

2-Super crisis

نقش‌های کاری و خانوادگی‌اش با اولویت‌های زندگی او سازگاری داشته باشد، تعریف می‌کنند. تعادل کار- زندگی به‌عنوان انجام دادن رضایت‌بخش و مناسب وظیفه در محل کار و منزل با حداقل تعارض نقش تعریف‌شده است (عباسی و جیریایی شراهی، ۱۴۰۲: ۱۰-۱۱).

مفهوم دور کاری

در دوره اخیر که با پیشرفت‌های عظیم در فناوری همراه بوده‌است ماهیت کار نیازمند حضور فیزیکی در محل کار و در زمان معین. بنابراین کار شناور در هر زمان و مکان به گزینه‌ای عملی تبدیل شده‌است. کار از راه دور در چهار بعد مهم تعریف‌شده است. بعد اول: محل کار است که در آن می‌توان کار را از هر مکانی به غیر از مفهوم محل سازمان مانند خانه کارمند منتقل کرد. دوم: استفاده واسطه از فناوری اطلاعات و ارتباطات در هر دو سطح عملیاتی و ارتباطی است. بعد سوم: مربوط به میزان زمان صرف‌شده به‌صورت پاره‌وقت یا تمام‌وقت است. بعد چهارم روابط قراردادی بین کارفرما و کارگر می‌باشد.

به‌طور کلی مزایای دور کاری به سه دسته کلی شامل: ۱- مزایای فردی نظیر کاهش هزینه‌ها و زمان رفت‌وآمد، بهبود فرصت‌های کاری، تعادل بهتر کار و زندگی، ساعات منعطف، ایجاد مشاغل برای معلولان، ۲- مزایای سازمانی نظیر بهره‌وری بیشتر و کاهش هزینه‌های سربار، حفظ مهارت‌های کمیاب، افزایش خدمات به مشتریان، ۳- مزایای اجتماعی نظیر کاهش حجم ترافیک و آلودگی هوا، ایجاد فرصت‌های کاری وسیع‌تر، امکان دسترسی به کاربری افراد و مشکلات ویژه تجدید حیات اقتصادی تقسیم می‌شود.

در حال حاضر از جمله مزایای درک شده دور کاری می‌توان به بهبود رضایت شغلی، افزایش بهره‌وری، وفاداری کارکنان، تعادل زندگی و کار در میان زوجین اشاره کرد. طرح دور کاری، حمایتی اجتماعی برای کمک به کارکنان است به طوری که بتوانند هم کارکنند و هم به‌عنوان والدینی فعال، در ارتباطات شخصی خود ایفای نقش نمایند. احتمال مصالحه بین کار و زندگی به وسیله دور کاری احتمالی واقعی است و از دور کاری به‌عنوان راه‌حلی برای بهبود توازن کار زندگی برای کارکنان یاد می‌شود (عباسی و جیریایی شراهی، ۱۴۰۲: ۱۱-۱۰).

۴- روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی انجام شده است. این روش بر عمق تجربیات تأکید دارد و درک افراد را از تجربیات زندگی افزایش می‌دهد (ادیب حاج باقری و دیگران، ۱۳۸۶). این روش می‌تواند به «روشن ساختن جزئیات و شناخت پدیده‌ها از طریق چگونگی درک آن‌ها توسط عاملان یاری رساند» (لستر، ۱۹۹۹: ۱) در این روش برای روایت‌های شرکت‌کنندگان و تجاربشان از پدیده به‌عنوان یک منبع دانش، ارزش اعتباری قائل است.

این پژوهش به لحاظ، شناسایی تأثیرات و پیامدهای دور کاری و قرنطینه خانگی در ایام کرونا و فهم تجربه زیسته آنها مطالعه‌ای، اکتشافی است که به شناسایی، تفسیر و توصیف تجارب زیسته زنان عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها در زمینه دور کاری و قرنطینه خانگی می‌پردازد و انتظار می‌رود تا تصویری مشروح و صریح از این پدیده را ترسیم نماید، البته آن‌گونه که در موقعیتی خاص از سوی افراد درک می‌شود (Vanderstoep and scott, 2009). نمونه‌گیری در این پژوهش، از نوع هدفمند بود و از بین زنان عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های تهران که در رابطه با موضوع مورد پژوهش تجربه عملی داشتند و متمایل بودند در مصاحبه و تحقیق مشارکت نمایند، به صورت غیراحتمالی جهت مصاحبه دعوت گردید.

در این پژوهش برای درک کامل‌تر پدیده تحت مطالعه از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بهره گرفته شد. مصاحبه‌ها از ۲۰ دقیقه تا ۶۰ دقیقه به طول انجامید و در بازه زمانی مهرماه ۱۳۹۹ تا مهرماه ۱۴۰۰ توسط پژوهشگر انجام شد.

در پژوهش کیفی نمونه‌گیری آن‌قدر ادامه می‌یابد تا اشباع نظری داده‌ها حاصل شود؛ یعنی تا زمانی که افراد نمونه، دیگر چیزی به داده‌ها اضافه نکنند (حریری، ۱۳۹۶: ۱۴۰). از این رو در این مطالعه انتخاب شرکت‌کنندگان، جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها تا رسیدن به اشباع داده‌ها و شرح غنی از تجربیات به دست آمده با مصاحبه از ۳۰ نفر ادامه داشت. پس از جمع‌آوری داده‌ها، پژوهشگران به بررسی داده‌ها (نظیر رونوشت مصاحبه‌ها) پرداختند.

موس تاکاس^۱ این گام را افقی‌سازی (هر گزاره‌ای دارای ارزش برابر است) می‌نامد. سپس به توسعه دسته‌ها و خوشه‌هایی از معانی از درون گزاره‌های مهم و با معنی به شکل تم پرداخته شد. تعیین حدود افق‌ها به‌عنوان کیفیت‌های لایتغیر و ثابت و دسته‌های غیر تکراری و غیرهم‌پوشان سازنده تم‌ها حائز اهمیت بود (بودلایی، ۱۳۹۵: ۱۶۶).

برای حفظ قابلیت امانت‌داری در این پژوهش اقدامات کاربردی نظیر بهره‌گیری از مشارکت‌کنندگان به‌عنوان همکاران پژوهشی (بازبینی و تأیید شرکت‌کنندگان از نتایج پژوهش)، ایجاد و نگهداری دفترچه‌ای از یادداشت‌های بازتابی، به‌کارگیری توصیف‌های غنی در توسعه تم‌ها و کثرت‌گرایی نظری، اختصاص زمان مناسب برای تشریح هدف پژوهش به مشارکت‌کنندگان، تعیین رویه‌های گردآوری داده‌ها، تعیین نقش پژوهشگر، سؤال‌های پژوهش، نحوه حفظ انسجام داده‌ها، فرایند تحلیل و نحوه اطمینان‌بخشی به داده‌ها صورت پذیرفت.

۵- یافته‌های پژوهش

در این پژوهش انتخاب شرکت‌کنندگان، جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری و شرح غنی از تجربیات به دست آمده ادامه داشت و مشارکت‌کنندگان بر اساس سن، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، سطح تحصیلات و تخصص انتخاب شدند. در جدول شماره ۱ اطلاعات مشارکت‌کنندگان در پژوهش آورده شده است.

جدول ۱- اطلاعات جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان

تخصص	سطح تحصیلات	تعداد فرزندان	وضعیت تاهل	سن	کد مشارکت‌کننده	تخصص	سطح تحصیلات	تعداد فرزندان	وضعیت تاهل	سن	کد مشارکت‌کننده
شاغل در پژوهشگاه											
مطالعات زنان	دکتری	۱	متاهل	۵۵	۱۶-۱	جامعه‌شناسی	دکتری	۲	متاهل	۶۰	۱-۱
جامعه‌شناسی	دکتری	۱	متاهل	۵۲	۱۷-۱	جامعه‌شناسی	دکتری	۰	مجرد	۳۵	۲-۱
علوم ارتباطات	دکتری	۰	مجرد	۴۵	۱۸-۱	اقتصاد	دکتری	۱	متاهل	۵۹	۳-۱
مطالعات زنان	دکتری	۰	مجرد	۴۳	۱۹-۱	روان‌شناسی اجتماعی	دکتری	۰	مجرد	۴۵	۴-۱
جامعه‌شناسی	دکتری	۱	متاهل	۵۴	۲۰-۱	روان‌شناسی	دکتری	۱	متاهل	۶۱	۵-۱
حقوق	دکتری	۲	متاهل	۵۰	۲۱-۱	ادبیات	دکتری	۲	متاهل	۴۲	۶-۱
تاریخ	دکتری	۰	مجرد	۴۱	۲۲-۱	حقوق	دکتری	۱	متاهل	۵۸	۷-۱
اقتصاد	دکتری	۱	متاهل	۵۶	۳۳-۱	تاریخ	دکتری	۲	متاهل	۶۰	۸-۱
روان‌شناسی اجتماعی	دکتری	۱	متاهل	۴۸	۳۴-۱	جامعه‌شناسی	دکتری	۰	مجرد	۴۴	۹-۱
جامعه‌شناسی	دکتری	۱	متاهل	۴۹	۳۵-۱	روان‌شناسی اجتماعی	دکتری	۰	مجرد	۴۰	۱۰-۱
علوم ارتباطات	دکتری	۲	متاهل	۵۵	۳۶-۱	علوم تربیتی	دکتری	۱	متاهل	۶۲	۱۱-۱
جامعه‌شناسی	دکتری	۲	متاهل	۶۰	۳۷-۱	علوم ارتباطات	دکتری	۱	متاهل	۵۲	۱۲-۱
علوم تربیتی	دکتری	۲	متاهل	۶۲	۳۸-۱	روان‌شناسی	دکتری	۱	متاهل	۴۳	۱۳-۱
مطالعات زنان	دکتری	۲	متاهل	۵۰	۳۹-۱	روان‌شناسی اجتماعی	دکتری	۲	متاهل	۴۰	۱۴-۱
حقوق	دکتری	۱	متاهل	۶۵	۴۰-۱	مطالعات زنان	دکتری	۰	مجرد	۴۲	۱۵-۱

۵-۱- کرونا و دور کاری بانوان هیئت علمی

با توجه به نتایج حاصل از مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان، دور کاری در ایام کرونا تبعات مثبتی را در زندگی شغلی و خانوادگی زنان هیئت علمی در پی داشته است.

جدول ۲- مقولات تأثیرات مثبت دور کاریو تجربه زیسته زنان هیئت علمی

مقولات اصلی	مقولات فرعی	کدهای مفهومی
دیجیتالی شدن و فرصت آفرینی های جدید	دیجیتالی شدن امور شغلی	انجام کارهای اداری با استفاده از اینترنت در خانه، انجام وظایف محوله سازمانی و اداری از راه دور با استفاده از تکنولوژی های ارتباطی، در دسترس بودن نیروی کار علیرغم راه دور از طریق تکنولوژی های ارتباطی، آموزش از طریق مجازی
	بهره مندی بیشتر از تکنولوژی و فناوری	مجموع علمی: نشست ها، آموزش های مجازی دانشگاهی، کارگاه آموزشی مجازی، دسترسی به کتابخانه های الکترونیک
	فاصله گرفتن از سخت گیری های اداری	وجود شرایط سخت کاری
	افزایش فعالیت های پژوهشی	به اتمام رساندن کارهای پژوهشی عقب افتاده و ایده های جدید جهت انجام تحقیق، مقاله و...
	ایجاد فرصت های شغلی بدون مرز برای زنان	از بین رفتن مرزهای سنتی کار، کاهش مرزهای فرهنگی در زمان استخدام، برقراری ارتباط آسان تر با متخصصان در سراسر دنیا، برگزاری کارگاه ها و دوره های آموزشی برای سایر سازمان ها و مؤسسات
	ایجاد چند پیشگی به جهت بهره گیری از فضای مجازی	انجام فعالیت های پژوهشی و آموزشی در چندین دانشگاه
	افزایش تاب آوری شغلی	افزایش تحمل در برابر مشکلات پیش آمده، افزایش قدرت سازگاری با شرایط

مقولات اصلی	مقولات فرعی	کدهای مفهومی
مدیریت زمان برای امور شغلی و خانوادگی	صرفه جویی در زمان و انرژی	کاهش زمان رفت و آمد، کاهش خستگی ناشی از رفت و آمد، انعطاف در انتخاب زمان کار متناسب با شرایط زندگی شخصی، ساعات کار منعطف، فعالیت زنان بر اساس آهنگ روزانه شخصی خود: برخی از آنان در اوایل صبح، برخی از آنان در آخر شب، شناور بودن ساعات کاری.
	کاهش ساعات باطل	زمان های رفت و آمد، ترافیک احتمالی
	مدیریت زمان امور خانه و کار	انعطاف در ایجاد شرایط محیطی در خانه و زمان برای کار، توانایی ایجاد تعادل بین کار و زندگی، کاهش زمان و هزینه سفرهای کاری
بازگشت زندگی به خانه	حوزه شغلی و خانوادگی برنامه ریزی	آشتی دادن کار و زندگی خانوادگی، توانایی ایجاد تمایز بین کار و زندگی، انعطاف در ایجاد شرایط محیطی و زمان برای کار، توازن برنامه ریزی و مدیریت در ایجاد فضای آرام بین کار و خانواده، پرداختن به امور عقب افتاده در زندگی خانوادگی و حرفه ای
	بازگشت به خانه	خانه امن ترین مکان، توجه به ارزش دوست داشتن خانواده، میزبان خانواده خود بودن، در خانه ماندن به خاطر حفظ جان همشهریان
	احیاء سفره های خانوادگی	پخت غذا و خوراک سنتی در منزل، عدم استفاده از غذاهای رستورانی، احیای ارتباط تعامل گردهم آمدن اعضای خانواده
بازگشت زندگی به خانه	تعاملات بیشتر با اعضای خانواده	اخلاق ارتباطی در میان اعضای خانواده، تعامل و گفتگوی کلامی در بین افراد خانواده، ایجاد مدارا در بین افراد خانواده، بازگشت ارزش های ارتباطی سنتی به خانواده ها
	تعامل بیشتر با فرزندان	اشتراک گذاری تجربیات والدین-فرزند، گفتمان بیشتر والدین با فرزند
	آشنایی خانواده با اقتضائات شغلی بانوان	امکان آشنایی همسر با نحوه کار همسرش، امکان آشنایی فرزندان با نحوه کار والدین
	تسهیل در امور خانواده	همکاری فرزندان در انجام امور منزل، حمایت های مادی و معنوی اعضای خانواده، متمرک شدن تمامی امور معطوف به محیط خانه

روایت زنان عضو هیئت علمی از تدریس در دوران کرونا، حاکی از چالش‌ها و فرصت‌های آموزش مجازی و دورکاری است. هر چند در این ایام وجوه مثبتی هم در کار بانوان فرهیخته گزارش شده است نظیر: برگزاری کلاس‌های مجازی در خانه، فرصت انجام فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی در چندین دانشگاه (چند پیشگی در فضای مجازی)، فرصت مدیریت زمان در رابطه با انجام وظایف کاری ووظایف خانه و دستیابی به ساعات کاری انعطاف‌پذیر که توانایی ایجاد تعادل بین کار و زندگی را میسر می‌نمود، افزایش استقلال کاری، کاهش هزینه‌های سفرهای کاری، انضباط در انجام امور محوله، توانایی در سازمان‌دهی و برنامه‌ریزی کارها و امور مربوطه، تعادل میان کار و خانواده یا آشتی دادن کار و زندگی خانوادگی و توانایی ایجاد تمایز بین کار و زندگی در میان زنان اعضای هیئت علمی و فراهم سازی فرصت جهت رسیدگی به امور عقب‌مانده در زندگی خانوادگی و حرفه‌ای از جمله محسنات این دوران است. یکی از مشارکت‌کنندگان در این باره می‌گوید:

«... دوست داشتم مقاله بنویسم اما فرصت نمی‌کردم؛ اما در زمان قرنطینه چون در خانه بودم، یک‌وقتی گذاشتم و مقاله را تمام کردم. حتی در رابطه با کارهای خانه نیز این قرنطینه به من خیلی کمک کرد تا به فرزندانم رسیدگی کنم و به آنان بیشتر نزدیک شوم (کد مشارکت‌کننده: ۲۹-۱)».

۵-۱-۲- زنان عضو هیئت علمی و چالش‌های دورکاری

دورکاری فرصتی را برای برنامه‌های انعطاف‌پذیرتر برای کارکنان و آزادی عمل آنها در فعالیت کاری در مکانی دیگر فراهم می‌کند. البته دورکاری از منظر زنان عضو هیئت علمی می‌تواند منجر به افزایش ساعات کار و همچنین کار بیشتر شود. تعارض زندگی کاری و چالش‌های مربوط به مدیریت مرزهای بین زمان کار و تعهدات شخصی تشدید می‌شود، از جمله عدم توانایی در قطع کار و شارژ مجدد انرژی فرد.

استرس فناوری و اعتیاد به فناوری و کار اضافه، باعث افزایش خستگی، تحریک‌پذیری و عدم توانایی در قطع کار و استراحت مناسب می‌شود.

کار از راه دور در طی همه‌گیری بیماری کووید ۱۹ بسیار چالش برانگیز بوده است، زیرا دور کاری اجباری بود، نه داوطلبانه. از مهم‌ترین چالش‌های برخی کارکنان دورکار در طی این همه‌گیری، تعارض کار و زندگی است که به دلیل ادغام مرزهای بین کار و زندگی شخصی تجربه شده است. محو شدن مرز بین زندگی شخصی و شغلی در دورکاری، حتی در بهترین زمان‌ها مسئله مهمی بوده است. دورکاری شدت کار و حجم کار و تداخل کار در خانه را افزایش داد و اثرات سوء

بر سلامت و سطح استرس افراد می‌شود. در شرایط عادی، دور کاری ممکن است به طور بالقوه برای زنان معایبی داشته باشد، زیرا آنها در عین حال که باید اشتغال با حقوق داشته باشند معمولاً به اجبار عهده‌دار مراقبت از کودکان و انجام کارهای داخل خانه نیز هستند. با اینحال دور کاری ممکن است به آنها در متعادل کردن وضعیت کارهای داخل خانه و کار بیرون از منزل نیز مؤثر باشد. عدم وجود زیرساخت‌های مناسب برای دور کاری و مشکلاتی که در رابطه با سرعت اینترنت و قطعی‌های احتمالی آن برای زنان عضو هیئت علمی ایجاد شد، از جمله پشتیبانی نامناسب در ارتباط با سرور و استفاده هم‌زمان اعضای خانواده از فضای اینترنت و مهیا نبودن زیرساخت‌های آموزشی و فناوری اطلاعات و ارتباطات که آموزش مجازی را به دلیل عدم آمادگی مراکز آموزشی بسیار وقت‌گیر و پردردسر می‌ساخت. یکی از مشارکت کنندگان در این باره می‌گوید:

«... در ترم اول آموزش مجازی به دلیل عدم آمادگی، آموزش بسیار وقت‌گیر و پردردسر و خسته‌کننده بود، اما از ترم‌های بعد با توجه به بهبود زیرساخت‌های آموزشی، چالش‌های آموزشی کمتر شد (کد مشارکت‌کننده: ۲۶-۱)».

نبود اتاق‌های مستقل جهت برگزاری کلاس‌های مجازی در خانه، برگزاری جلسات مجازی و سخنرانی‌های مجازی و کارگاه‌های آموزشی و عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی هم‌چون کتابخانه، آمارهای رسمی و اسناد و اطلاعات از جمله چالش‌های دور کاری و آموزش مجازی بوده است.

۲-۵- کرونا، قرنطینه خانگی و تجربه زیسته زنان هیئت علمی

کرونا و قرنطینه خانگی بر زندگی خانوادگی و حرفه‌ای آحاد جامعه از جمله بانوان هیئت علمی نیز تأثیرات مثبت و منفی برجای گذاشت.

۲-۵-۱- زنان عضو هیئت علمی و تأثیرات مثبت قرنطینه خانگی

از روایت مشارکت کنندگان، تجربه مراقبت از خود و دیگران، اخلاق مراقبتی در زندگی فردی و اجتماعی، تغییر شکل سبک تعاملات خانواده، تغییر شکل اوقات فراغت در خانه و تغییر شکل برنامه‌های مناسبی شناسایی گردید.

جدول ۳- مقولات تاثیرات مثبت قرنطینه خانگیو تجربه زیسته زنان هیئت علمی

مقولات اصلی	مقولات فرعی	کدهای مفهومی
تجربه مراقبت از خود و دیگران	خودیاری مراقبتی	مراقبت از خود در خانه، تعامل با دیگران با لحاظ مسائل بهداشتی
	دگریاری مراقبتی	کمک به اعضای خانواده در مراقبت از خود - ممانعت از رفتارهای ضد سلامت اطرافیان
	همیاری مراقبتی	کمک متقابل افراد به همدیگر برای مراقبت متقابل و هم زمان از یکدیگر، حفظ جان من و عزیزان منوط به حفظ جان دیگران، حفظ جان دیگران منوط به حفظ جان خود و عزیزانم
	یاریگری مراقبت محور	مراقبت افراد بیمار در خانواده، مراقبت از سلامتی خود و دیگران، افزایش حمایت اطرافیان در هنگام ابتلا به بیماری
اخلاق مراقبتی در زندگی فردی و اجتماعی	شناخت و درک اخلاق مراقبتی در زندگی	هر گونه کوتاهی در مراقبت از خویشان نوعی گناه و بی اخلاقی
	فعالیت کنشگران اجتماعی	راه اندازی کمپین های پیش گیرانه و درمانی از سوی پژوهش گران، انتقال صحیح پروتکل های پیش گیرانه و درمانی پژوهش گران به مردم
تغییر شکل سبک تعاملات خانواده	از تعاملات واقعی به سوی تعاملات مجازی	دورهمی های خانوادگی مجازی، ایجاد ارتباطات مجازی بین افراد، ارتباط مجازی با جهان بیرونی
	اخلاق مراقبتی زنان و مادران	پررنگ شدن نقش مادرانگی و همسری، احساس مسئولیت در قبال فرزندان، تلاش برای رفع مسائل داخلی خانواده، امکان ارتباط مسئولانه تر با اعضای خانواده
	ایفای نقش انسانی تر در قبال اعضای خانواده	ارتباط مهربانانه تر با اعضای خانواده، ارتباط مهربانانه تر با بستگان
	تفاهم بیشتر و درک متقابل در خانواده	گفتمان بیشتر با همسر، گفتمان بیشتر بین اعضای خانواده، گفتمان بیشتر والدین با فرزند
	نیازسنجی افراد خانواده توسط مادر	شناسایی نیازهای تفریحی مورد نیاز خانواده، شناسایی علایق فرزندان خانواده

مقولات اصلی	مقولات فرعی	کدهای مفهومی
تغییر شکل سبک تعاملات خانواده	افزایش درک متقابل نسبت به یکدیگر در خانواده	رفتار همدلانه مادر با اعضای خانواده، رفتار همدلانه اعضای خانواده با یکدیگر
	افزایش نقش حمایتی و عاطفی در خانواده	کمک اعضای خانواده به یکدیگر، کمک مادر در کارها و امور فرزندان، کمک پدر در تمرینات فرزندان
تغییر شکل اوقات فراغت ۱ در خانه	اختلال در گذراندن اوقات فراغت	فراغت آشفته برای مادران، عدم فراغت شخصی برای مادر
	آشتی با کتاب و مطالعه	مطالعه کتاب‌های غیر تخصصی، آشنایی با متون ادبی و آثار بزرگ هنری، تحلیل و تفسیر کتاب‌های مطالعه شده
	ایجاد اوقات فراغت کاذب	اوقات فراغت کاذب جایگزین اوقات فراغت واقعی
	افزایش تماشای فیلم‌ها و سریال‌ها	استقبال از سینمای خانگی، تحلیل، تفسیر و معنا کردن فیلم‌ها
تغییر شکل برنامه‌های مناسبی	وجود تفریحات مجازی	به اشتراک گذاری پیام‌ها، گپ و گفتگوی اینترنتی، به اشتراک گذاری تصاویر و فیلم‌ها و پیام‌های صوتی
	نبود تفریحات در فضای واقعی	مهمانی در رستوران‌ها، رفتن به گردشگاه‌ها نظیر پارک‌ها و سینماها، سفر رفتن
	انجام کارهای هنری	انجام فعالیت‌های هنری در کنار اعضای خانواده
تغییر شکل برنامه‌های مناسبی	سبک سوگواری مضطربانه	مشارکت حضوری به صورت اجباری، ترس و اضطراب از ابتلا به کرونا در مراسم سوگواری، ترس و اضطراب از ابتلا دیگران به کرونا در مراسم سوگواری
	سبک سوگواری همزاد پندارانه	همدردی کردن با خانواده داغدار، بدون عدم حضور در مراسم

۱- شیوه گذراندن اوقات فراغت در خانواده در کرونا، دستخوش تغییر شد و افراد زمان بیشتری را برای فراغت در اختیار داشتند و سعی می‌کردند آن را به بهترین شیوه شیوه بگذرانند (مانند تماشای فیلم، مطالعه کتاب، شبکه‌های اجتماعی و ...) می‌توان گفت که با تعطیلی مراکز فرهنگی و تفریحی سبک‌های جدیدی در شیوه گذراندن اوقات فراغت مطرح شد، از جمله آنها می‌توان به انواع آموزش‌ها در منزل با تکیه بر شبکه‌های اجتماعی اشاره کرد.

نتایج مستخرج از مصاحبه با زنان عضو هیئت علمی در مورد تجربه زیسته آنها از قرنطینه خانگی ایام کرونا نشان می‌دهد با پیامدهای مثبتی مواجه بوده اند :

از جمله پیامدهای مثبت ناشی از تجربه زیسته زنان عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها در توازن بین زندگی حرفه‌ای و خانوادگی در ایام کرونا شامل: اخلاق ارتباطی در میان اعضای خانواده به معنای تعامل و گفتگوی کلامی و ایجاد مدارا در بین افراد خانواده و بازگشت ارزش‌های ارتباطی سنتی به خانواده‌هاست. از جمله پیامدهای مثبت دیگر، افزایش تاب‌آوری در برابر مشکلات و افزایش قدرت سازگاری اجتماعی با شرایط موجود ناخوشایند دوران کرونا بود. هم‌چنین عدم حضور فیزیکی در محل کار، خرید ضروریات خانه به روش مجازی، کاهش ساعات باطل (زمان‌های رفت‌وآمد، آماده شدن برای خارج شدن از خانه، ترافیک احتمالی)، کاهش هزینه‌های تردد (حمل‌ونقل)، بازگشت به خانه به‌عنوان امن‌ترین مکان، بروز دوست داشتن بیشتر خانواده، میزبان خانواده خود بودن و تلاش برای حفظ سلامتی خانواده، ترویج مسئولیت‌پذیری اجتماعی به معنای ماندن در خانه جهت پیش‌گیری از شیوع کرونا و قطع زنجیره انسانی و در خانه ماندن برای حفظ سلامت شهروندان بوده است. هم‌چنین روزهای قرنطینه خانگی، فرصتی برای تمرین خانه‌نشینی اجباری، دورکاری اجباری، تمرین یادگیری الکترونیک، آموزش استفاده از کتابخانه‌های الکترونیک و جستجوی مقالات پژوهشی تخصصی و غیرتخصصی (داخلی و خارجی)، متن کتب تخصصی و ... بود. هم‌چنین قرنطینه خانگی، فرصتی برای تبدیل به انسان مولد و خلاق، ایجاد خلاقیت و آفریدن چیزی، معنادار کردن خود در جهان هستی، انجام فعالیت‌های هنری، انجام فعالیت‌های فکری، فلسفی و علمی و بهبود سواد رسانه‌ای اعضای خانواده بود، به‌طوری‌که اعضای خانواده سعی در تفسیر و تحلیل متون و فیلم‌ها در فضای مجازی کردند. هم‌چنین توسعه بهره‌گیری از دیجیتال در زندگی حرفه‌ای و خانوادگی و دیجیتالی شدن امور علمی و آموزشی نظیر ترجیح کنفرانس‌های ویدئویی به جای پروازهای مأموریتی و آموزش از طریق بستر فضای اینترنت، امکان آشنایی همسر و فرزندان با چالش‌های آموزش و تدریس به‌ویژه آموزش مجازی و برگزاری کلاس‌های آنلاین در این دوران فراهم شد. یکی از مشارکت‌کنندگان در این باره می‌گوید:

«... امکان آشنایی همسر و فرزندانم با نحوه کار من حین برگزاری کلاس‌های آنلاین سابق بر این‌وجود نداشت، اما وقتی در قرنطینه بودم و از طریق اینترنت کلاس‌هایم را برگزار می‌کردم فرزندان و همسر به‌سختی کار من پی بردند (کد مشارکت‌کننده: ۲۳-۱)».

از منظر بانوان هیئت علمی، قرنطینه خانگی، فرصتی برای دستیابی به آرامش را برای آنان و اعضای خانواده فراهم نمود؛ زیرا منجر به کاهش خستگی ناشی از رفت و آمد و سفرهای کاری درون شهری، ایجاد امنیت روانی شغلی (به واسطه اطمینان بخشی مدیران جهت انجام وظایف شغلی در منزل) و ایجاد نشاط خانوادگی ناشی از حضور در کانون خانواده، اوقات بهتر زندگی در خانه و وجود ساعات کاری منعطف، هزینه کمتر ایاب و ذهاب، کاهش استرس، لذت بردن از اوقات فراغت در بین خانواده و ایجاد آرامش در همسر و فرزندان شد. مشارکت کنندگان در این باره می گویند:

«... فاصله جغرافیایی زیادی بین محل کارم با محل زندگی ام وجود دارد، قبل از کرونا باید زمانی را در ترافیک تهران می گذراندم تا به محل کار برسم و بعد مجدداً به خانه برگردم و وقتی به خانه می رسیدم خیلی خسته بودم و نگران از اینکه باید سریع کارهای خانه را انجام دهم و به بچه ها رسیدگی کنم؛ اما در زمان قرنطینه خانگی، همین در خانه بودن و رسیدگی به امور و کارها به مراتب بهتر شده و آرامش بهتری دارم. (کد مشارکت کننده: ۱۸-۱)».

«... در زمان قرنطینه و دور کاری من سعی می کردم زمان بین کارهای اداری و کارهای خانه را با آرامش مدیریت و انجام دهم و البته خیلی نیز از این شرایط راضی بودم... (کد مشارکت کننده: ۱-۱)».

۵-۲-۲- زنان عضو هیئت علمی و تأثیرات منفی قرنطینه خانگی

آثار و پیامدهای منفیناشی از تجربه زیسته زنان عضو هیئت علمی در دور کاری و قرنطینه خانگی در زمان کرونا به شرح زیر اشاره شده است:

افزایش مناقشات خانوادگی

مطالعات و پژوهش های انجام گرفته در این حوزه، نشان داده است که پیش از شیوع کرونا نیز خانواده و روابط و مناسبات درون آن پر مناقشه بوده است و نمی توان این امر را از پیامدهای کرونا در جامعه برشمرد، چون مناقشه خانواده ایرانی از عوارض مدرن شدن و تغییر ارزش های نسل جدید و شکاف میان نسل ها بوده است؛ اما افزایش تنش های خانوادگی به واسطه عدم رعایت پروتکل های (بر حسب ترسو بودن) و عدم تطابق همسران در رعایت پروتکل های بهداشتی همچون سهل گیر بودن آقایان در رعایت پروتکل های بهداشتی و سخت گیری و حساسیت بانوان در رعایت پروتکل های بهداشتی در ایام کرونا به وقوع پیوسته است.

اضطراب چرخشی در ذهن

در دوران قرنطینه، اضطراب چندلایه در بین اعضای خانواده و افراد جامعه افزایش یافته است. فرد، هم نگران امنیت جانی خود و هم نگران امنیت جانی اعضای خانواده خود است و هم نگران اینکه ناقل بی علامت و نشان باشد و باعث ابتلای شخص دیگری شود. به عبارتی، تغییرات ناشی از همه‌گیری کرونا منجر به گذار از احساس امنیت به احساس ناامنی فردی و خانوادگی و اجتماعی شده است.

افزایش هزینه‌ها

دور کاری هزینه‌ای را به سبب هزینه‌های خانواده تحمیل کرده است نظیر استفاده از اینترنت و شارژ آن، تهیه کامپیوتر شخصی برای اعضای خانواده، تهیه تبلت جداگانه برای بچه‌ها، تهیه موبایل شخصی برای هر یک از اعضای خانواده، افزایش هزینه‌های بهداشتی نظیر مواد ضد عفونی کننده، ماسک و دستکش یکبار مصرف و.....

عدم پذیرش دور کاری از طرف خانواده

یکی دیگر از پیامدهای دور کاری در ایام کرونا، عدم پذیرش دور کاری در بین برخی از خانواده‌ها و عدم رسمیت کار در خانه توسط اعضای خانواده و بروز تنش میان فضای کاری و زندگی در خانه بود. به طوری که در زمان فعالیت کاری رفت و آمد فرزندان، زنان عضو هیئت علمی نمی‌توانستند روی کارشان تمرکز فکری داشته باشند. یکی از مشارکت کنندگان در این باره می‌گوید:

«... من دارای یک خانه دو اتاق خوابه هستم. یکی برای خودم و همسرم و یکی برای فرزندانم، موقعی که کلاس داشتم، نمی‌توانستم تمرکز کنم. چون سروصداهای بچه در اتاق خواب ما می‌پیچید و همش مجبور بودم از آن‌ها بخواهم موقع کلاس سروصدا کمتر کنند، اما آن‌ها می‌گفتند ما جایی برای بازی نداریم و نمی‌توانیم بیرون رویم (کد مشارکت کننده: ۵-۱)».

برخی مشارکت کنندگان مطرح کردند که قرنطینه خانگی و ماندن در خانه، موجب اختلال در روند انجام وظایف محوله و قطع فضای ذهنی در انجام فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی شده است. قرنطینه منجر به ایجاد اختلال اساسی در زندگی و به تعلیق درآمدن فعالیت‌های اجتماعی، تخریب موقعیت‌های انسانی و روابط انسانی، سوءاستفاده‌های گروهی و شخصی (منفعت‌طلبی ناشی از احتکار و گران فروشی)، کاهش مناسبات در بین همکاران و تماس و ارتباطات بین انسان‌ها، کاهش مناسبات در حیطه کار، بازار و در بین همسایه‌ها، ایجاد بحران‌های فردی و خانوادگی نظیر تنش‌های روانی و عاطفی (بین زوجین با یکدیگر و با فرزندان و درگیری بین فرزندان)، افزایش

سطح انتظارات اعضای خانواده، احساس فرسودگی ناشی از نگرانی برای سلامت اعضای خانواده، ابهام در مورد آینده، کاهش امنیت روانی، زندگی با فشار روانی و جسمی و افزایش استرس‌های شغلی و خانوادگی شده است. یکی از مشارکت کنندگان در این باره می‌گوید:

«... در زمان کرونا و شیوع آن در جامعه و ابتلای افراد به این بیماری و میزان مرگ‌ومیر بالا، من را نسبت به آینده ناامید کرده بود و به شدت احساس می‌کردم فردایی باشد که من نباشم و چه کسی فرزندان من را نگه خواهد داشت (کد مشارکت‌کننده: ۱۵-۱)».

زنان عضو هیئت علمی در دوران دور کاری در محیطی کاملاً تجربه نشده و اجباری و با مشکلات متعددی مجبور به ایفای نقش‌های آموزشی و پژوهشی شدند. به عبارتی می‌توان به فشار فزاینده کار خانگی زنان در دوران قرنطینه (فشار نقشی و فشار مضاعف نقش زنان در خانواده)، افزایش نقش مراقبت‌گری زنان، مسئولیت بهداشت خانواده با زن خانه، تداخل در نقش‌های مختلف زنان و تحمیل اضافه نقش‌های مختلف، تغییر در سبک خواب (کاهش زمان استراحت و خواب مادران و به تبع آن کاهش مقاومت فیزیکی آن‌ها) و خانگی شدن زندگی شغلی اشاره کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

شیوع کرونا وضعیت اضطراری را به جهان و ایران تحمیل کرد؛ به طوری که مردم در این کشورها مجبور به تجربه دور کاری و قرنطینه خانگی شدند. این تجربه زیسته پیامدهای مثبت و منفی را در گروه‌های شغلی به همراه آورد که در این مطالعه، تجربه زیسته زنان عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها مطالعه شده است. با توجه به بازتعریفی که این گروه در مورد دور کاری و قرنطینه خانگی در ایام کرونا داشتند، پیامدهای مثبت و منفی نیز در این ایام تجربه کرده‌اند. بحران کرونا و دگرگونی‌هایی که در سبک زندگی و کار افراد به وجود آورد، بار فشار روحی و روانی و مراقبت‌های خانوادگی را هر چه بیشتر بر شانه‌های نحیف زنان شاغل وارد کرد، چون زنان شاغل هم‌زمان باید به ایفای نقش‌های مختلف می‌پرداختند و معمولاً تمایز خاصی بین آنها و زنان خانه‌دار وجود نداشت و جامعه انتظار یکسانی از آنان داشت.

فاضلی (۱۳۹۹) در مورد ایام کرونا و آنچه در این ایام گذشت بیان می‌کند: ما در حالی «خانه نشینی ناگزیر» را پذیرا شدیم که خانه‌ها پذیرای ما نبودند. برای خانه‌نشینی ما نیازمند احیای خانه و توسعه‌ی عملکردهای آن به کمک خلاقیت‌های فردی و پذیرش مسئولیت دشوار بازاندیشی در معنای خانه و تلاش برای توسعه‌ی عملکردهای خانه بودیم (فاضلی، ۱۳۹۹: ۱۱۲). تورن نیز مطرح کرده است: روزهای قرنطینه فرصتی است برای تمرین زیستن در خانه‌ای که از

طریق آن دورکاری می‌کنیم؛ یا به تمرین یادگیری الکترونیک عادت می‌کنیم یا می‌آموزیم که چگونه از «کتابخانه‌های الکترونیک» برای دست یافتن به رمان‌ها، متن‌ها و کتاب‌های موردنیاز خود استفاده کنیم (تورن، ۱۳۹۷: ۳۳). به علاوه، زنان عضو هیئت علمی بیان کردند، با شیوع کرونا متوجه شدیم، دنیایی که خیال می‌کردیم آن را می‌شناسیم، فرو ریخته است و جهان دیگری در حال شکل‌گیری است.

در همه‌گیری کرونا امکانی برای کارکنان فراهم شد تا به‌صورت دورکاری و باقی ماندن در منزل یا با در حضور در منزل به انجام وظایف شغلی خود بپردازند که موجب از بین رفتن مرز بین محل کار و محل زندگی افراد شاغل شد. این شرایط مسایلی نظیر: نامناسب بودن محیط خانه برای انجام کار و مشکلات خانوادگی ناشی از آن را به دنبال داشت. تجربه دورکاری و قرنطینه خانگی پیامدهای منفی نیز به همراه داشته است: افزایش تنش‌های خانوادگی به‌واسطه عدم رعایت پروتکل‌های بهداشتی و عدم تطابق همسران در رعایت پروتکل‌های بهداشتی هم چون سهل‌گیری بودن آقایان در رعایت پروتکل‌های بهداشتی و سخت‌گیری بانوان در رعایت پروتکل‌های بهداشتی در ایام کرونا، اضطراب چرخشی در ذهن، جسم و روان و اضطراب چندلایه در بین اعضای خانواده و افراد جامعه، نگرانی از امنیت جانی خود و عزیزان خانواده و نگرانی از انتقال بی‌علامت و ویروس و ابتلای شخص دیگر.

تجربه‌ی زیسته‌ی زنان اعضای هیئت علمی در قرنطینه خانگی در ایام کرونا، شامل تجربه سطوح مراقبت از خود و دیگران، توسعه اخلاق مراقبتی در زندگی (شناخت و درک اخلاق مراقبتی در زندگی، فعالیت کنشگران اجتماعی، توجه پژوهش‌گران به کرونا و آثار آن)، تغییر سبک تعاملات خانواده (از تعاملات واقعی به‌سوی تعاملات مجازی، تشدید درون‌گرایی، تشدید اخلاق مراقبتی زنانه و مادرانه، ایفای نقش مسئولانه‌تر در قبال اعضای خانواده، ایفای نقش انسانی‌تر در قبال اعضای خانواده، به اشتراک‌گذاری تجربیات مادر-فرزندی، تفاهم بیشتر و درک متقابل در خانواده، نیازسنجی افراد خانواده توسط مادر) و تغییر شکل اوقات فراغت در خانه (اختلال در گذراندن اوقات فراغت، آشتی با کتاب و مطالعه، ایجاد اوقات فراغت کاذب، افزایش تماشای فیلم‌ها و سریال‌ها، وجود تفریحات مجازی و انجام کارهای هنری) و تغییر شکل برنامه‌های مناسبی (سبک سوگواری مضطربانه و همزاد پندارانه) بوده است. تحمیل هزینه‌های غیرمنتظره بر اقتصاد خانواده، محدود شدن امکان ابراز عواطف صمیمانه در بین اعضای خانواده، آشکار شدن ضعف مهارت‌های ارتباطی، بروز ضعف اعضای خانواده در گفتگوی صمیمانه، کاهش کمیت ارتباطات مستقیم و چهره‌به‌چهره با اعضای خانواده و خویشان، محدود شدن بچه‌ها از ارتباط با هم‌کلاسی‌ها و دوستان خود، محدودیت

دسترسی به خانواده و وسایل ارتباطی، اجبار مادران به نگهداری از کودکان در منزل به جای فرستادن به مهدکودک، محدود شدن گذران اوقات خارج از منزل، مراقبت از اعضای مبتلا یا مشکوک به کرونا، خستگی ناشی از تعامل با کودکان محبوس شده در خانه، انزوای سالمندان به دلیل خطر ابتلای آن‌ها به بیماری از جمله شرایط سخت ایام کرونا بود.

زنان عضو هیئت علمی در تجربه سطوح مراقبت از خود و دیگران در ایام کرونا، به نوعی از مفهوم یاریگری بر مبنای تعهد مراقبتی نسبت به هم یاد کردند. این مراقبت در سه سطح و شیوه رخ داده است: خودیاری مراقبتی، دگریاری مراقبتی، همیاری مراقبتی.

در خودیاری مراقبتی، بانوان هیئت علمی مطرح کردند که باید در تعاملات خود به نکات بهداشتی در تعامل با دیگران، مراقب خود باشند. در دگریاری مراقبتی، آنان باید به دیگران کمک نمایند تا مراقب خودشان باشند، چه از طریق رفتارهای ایجابی یا سلبی. در همیاری مراقبتی، به کمک‌های متقابل به یکدیگر برای مراقبت‌های متقابل و هم‌زمان از همدیگر اشاره کردند.

بانوان هیئت علمی در مورد تجربه‌ی زیسته‌ی خود در قرنطینه خانگی به تغییر شکل سبک تعاملات خانواده از تعاملات واقعی به سوی تعاملات مجازی (دوره‌می‌های خانوادگی مجازی، ایجاد ارتباطات مجازی بین افراد و ارتباط مجازی با جهان بیرونی)، تشدید درون‌گرایی، ایجاد اخلاق مراقبتی زنانه و مادرانه (پررنگ شدن نقش مادرانگی و همسری و احساس مسئولیت در قبال فرزندان)، ایفای نقش مسئولانه‌تر (امکان ارتباط مناسب‌تر و مسئولانه‌تر با اعضای خانواده) و انسانی‌تر (ارتباط مهربانانه‌تر با اعضای خانواده و بستگان) در قبال اعضای خانواده، تفاهم بیشتر و درک متقابل در خانواده (گفتمان بیشتر با همسر و بین اعضای خانواده و والدین با فرزند و انعطاف بیشتر اعضای خانواده با یکدیگر)، نیازسنجی افراد خانواده توسط مادر (شناسایی نیازهای تفریحی موردنیاز خانواده، شناسایی علایق فرزندان خانواده)، افزایش درک متقابل نسبت به یکدیگر در خانواده (رفتار همدلانه مادر با اعضای خانواده و اعضای خانواده با یکدیگر) و افزایش نقش حمایتی و عاطفی در خانواده (کمک اعضای خانواده به یکدیگر، کمک مادر در کارها و امور فرزندان، کمک پدر در تمرینات فرزندان، محبت بیشتر اعضای خانواده به یکدیگر) اشاره کردند.

مسئله مصالحه بین کار حرفه‌ای و زندگی خصوصی به‌ویژه برای بانوان دارای کودکان نیازمند مراقبت، پیچیده‌تر از زمان قبل از کرونا شده است. ضرورت کسب مهارت‌های مورد نیاز، ضرورت فضاهای جدید آموزشی و ارتباطی، مهارت مدیریت خویشتن، مهارت مدیریت مشکلات در دوران کرونا و افزایش خودمراقبتی موجب شده است تا سبک جدیدی از زندگی شکل بگیرد و افراد در جریان این بحران، به کشف و بازیابی خویشتن بپردازند.

از منظر مشارکت کنندگان، در دوره دورکاری، به لحاظ زمانی نیز مرز بین اوقات کار و اوقات فراغت مخدوش شده است به طوری که نمی‌توانستند مرز مشخصی بین کار و فضای روانی غیر کار ایجاد نمایند. آنان در دورکاری نمی‌توانستند زمان خود را مدیریت کنند و احساس می‌کردند که در تمام مدت شبانه‌روز حتی زمانی که فعالیت شغلی نداشتند، ذهنشان به‌طور مرتب درگیر کار بوده است.

مسئله اوقات فراغت در دوران کرونا و شیوه گذراندن آن در خانواده نسبت به قبل از کرونا دست‌خوش تغییر شد و افراد زمان بیشتری را برای فراغت در اختیار داشتند، به طوری که فراغت‌های مجازی توسعه بیشتری یافت. سبک جدیدی در شیوه گذراندن اوقات فراغت مطرح شد. با مطالعه کتاب‌های غیرتخصصی، متون ادبی و آثار بزرگ هنری و تحلیل و تفسیر کتاب‌های مطالعه شده، انجام کارهای هنری در کنار اعضای خانواده، سینمای خانگی و تفریحات مجازی افزایش یافت. بانوان هیئت علمی به تغییر شکل برنامه‌های مناسبی در ایام کرونا هم اشاره کردند. با توجه به نتایج مستخرج از مصاحبه‌ها دو سبک سوگواری «مضطربانه» و «همزاد پندارانه» شناسایی شد. در سبک سوگواری مضطربانه، از یک طرف، مشارکت حضوری به‌صورت اجباری و از طرف دیگر، ترس و اضطراب از ابتلا خود به کرونا یا ترس و اضطراب از ابتلا دیگران به کرونا در مراسم سوگواری وجود داشته است. در سبک سوگواری همزاد پندارانه، نوعی همدردی با خانواده داغدار بدون عدم حضور در مراسم شکل گرفته بود.

آثار و پیامدهای مثبت ناشی از تجربه زیسته زنان عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها در دورکاری و قرنطینه خانگی در ایام کرونا شامل: احیاء سفره‌های خانوادگی (احیای آشپزی و پخت غذا و خوراک سنتی در خانه به سبب حذف هزینه‌های غیرضروری مانند رفتن به رستوران و ... تغییر در الگوی مصرف خانواده و برقراری ارتباط و گردهم آمدن اعضای خانواده، تعامل و گفتگوی کلامی و مدارا در بین افراد خانواده بازگشت ارزش‌های ارتباطی سنتی به خانواده بوده‌است. همه‌گیری کرونا و خانه‌نشینی اجباری سبب افزایش گفتگو و تعامل و مدارا در برخی خانواده‌ها شد. افزایش تاب‌آوری در برابر مشکلات و افزایش قدرت سازگاری آنان با شرایط موجود، افزایش حمایت اطرافیان دور و نزدیک (تماس تلفنی و تهیه غذا و تهیه دارو) در هنگام ابتلا به بیماری، کاهش ساعات باطل (زمان‌های رفت‌وآمد، آماده شدن برای خارج شدن از خانه، ترافیک احتمالی)، فاصله گرفتن از سخت‌گیری‌های اداری، رشد فکری فرزندان براساس اشتراک‌گذاری تجربیات والدین-فرزندان و گفتمان بیشتر والدین با فرزندان، بازگشت به خانه به‌عنوان امن‌ترین مکان، دوست داشتن خانواده و میزبان خانواده خود بودن و تلاش برای حفظ سلامتی خانواده و

ایجاد خانه‌های فعال که در آن فرصت برای احیای ارزش‌های وجودی کنشگر فعال و خلاق فراهم می‌گردد. هم‌چنین در این خانه، فرزندان با آثار هنری آشنایی پیدا کرده‌اند و منجر به مشارکت فرزندان با والدین در انجام آثار هنری شده است. قرنطینه خانگی، فرصتی برای تمرین یادگیری الکترونیک، استفاده از کتابخانه‌های الکترونیک برای دستیابی به مقالات پژوهشی تخصصی و غیر تخصصی (داخلی و خارجی)، متن‌ها و کتاب‌های تخصصی و غیر تخصصی، تمرینی برای مصرف کالاهای هنری (تماشای فیلم) و فرهنگی (گوش دادن به موسیقی) و ادبی (خواندن رمان‌ها، داستان‌ها و شعر) و بهبود سواد رسانه‌ای اعضای خانواده فراهم ساخت و توسعه کنفرانس‌های ویدئویی به جای پروازهای مأموریتی، حضور در مجامع علمی به صورت غیر حضوری (نشست‌ها، آموزش دانشگاهی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی)؛ آموزش از طریق مجازی به عنوان یک امر طبیعی و رابطه تنگاتنگ بین آموزش و فناوری بوده است.

زنجیره‌ی انسانی به صورت مجازی در فضای مجازی (موبایل و اینترنت) ایجاد گردید و افراد جامعه ایرانی درک جدیدی از روابط اجتماعی و انسانی در فضای مجازی کسب کردند، به طوری که روابط اجتماعی و تماس‌های مجازی بین افراد صورت می‌گرفت و افراد سعی می‌کردند، تعریف و درک درستی از موقعیت انسانی و مسئولیت‌های اجتماعی و اخلاقی هر کس داشته باشد تا بتوانند با شیوه بهتر و مناسب‌تری با این ویروس مبارزه کنند. به علاوه، ورود ویروس کرونا و شیوه آن در جامعه و افزایش آمار مرگ و میر در بین افراد، باعث کم‌رنگ شدن وابستگی‌های دنیوی و توجه بیشتر به معنویات گردید.

مشارکت‌کنندگان به روزمرگی و خستگی روانی مفرط ناشی از افزایش مسئولیت‌ها و ایفای نقش مستمر خانه‌داری، بی‌حوصلگی در انجام مسئولیت‌ها، نگرانی و اضطراب از ارائه به موقع کارها، افزایش فشار روانی ناشی از حجم زیاد نقش‌ها، برهم خوردن نظم شغلی و اشاره‌ای عصبی ناشی از آن، احساس جدادگی از جامعه، ایزوله شدن و دوری از اجتماع، بروز مشکلات عاطفی و خانوادگی، کاهش انگیزه و تحرک بدنی، گله‌مندی اعضای خانواده از یکدیگر، تجربه بی‌معنا شدن زندگی و ایجاد ناامیدی و افسردگی اشاره کردند. هم‌چنین برخی از زنان عضو هیئت علمی، کاهش کیفیت فعالیت‌ها، به ویژه در برگزاری جلسات آنلاین با کیفیت مناسب با همکاران و عدم دسترسی به منابع دست‌اول جهت انجام پژوهش (عدم دسترسی به نظر سنجی از جامعه هدف و عدم مصاحبه‌های حضوری)، و کاهش تأثیر کارگروهی و یادگیری در کارگروهی را مطرح کرده‌اند. از نظر زنان هیئت علمی دور کاری و قرنطینه خانگی در ایام کرونا و استفاده از فضای مجازی و اینترنت، وابستگی و

اعتیاد به فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی و تلفن‌های همراه را تشدید نمود و نوعی وابستگی در بین افراد خانواده نسبت به استفاده از فضای مجازی ایجاد شد.

در زمینه آموزش مجازی در ایام کرونا مشارکت کنندگان به چالش‌هایی نظیر: نبود زیرساخت‌های تکنولوژیکی، ارتباط چهره‌به‌چهره در کلاس درسکه کیفیت آموزش را تحت‌الشعاع قرارداد، اشاره نموده‌اند. تغییر در تعامل بین استاد و دانشجو، کاهش زمان و هزینه سفر به محل تحصیل، نبود زیرساخت‌ها و تهیه محتوای درسی در ایام کرونا و قرنطینه توسط اساتید، تغییر در سبک آموزش و تدریس، تغییر در نحوه تدریس و زمان‌بر بودن آن، عدم همراهی دانشجو در مطالب آموزشی، جدی نگرفتن آموزش‌های مجازی، بی‌توجهی به کلاس و مطالب درسی و انتظارات نامعقول از سوی دانشجویان به‌عنوان مشکلات و مسائل آموزش‌های مجازی مطرح شده است.

منابع

- ◀ ابراهیمی، الهام، (۱۴۰۰). «فهم تجربه‌ی زیسته مناسبات کار و زندگی در مدیران آکادمیک»، پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، س ۱۳، ش ۲.
- ◀ احمدی، یعقوب، پرویز سبجانی و بی نظیر جلالی، (۱۴۰۱). تحلیل مناسبات خانوادگی در دوران کرونا: مادر سری محنت بار، مطالعات اجتماعی ایران، د ۱۶، ش ۱.
- ◀ ادیب حاج باقری، محسن، سور پرویزی و مهوش صلصالی، (۱۳۸۶). روش‌های تحقیق کیفی، تهران: بشری.
- ◀ بودلایی، حسن، (۱۳۹۵). روش تحقیق پدیدارشناسی، تهران، نشر جامعه‌شناسان.
- ◀ تورن، آلن، (۱۳۹۷). پارادایم جدید، مترجم، سلمان صادقی زاده، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- ◀ حسین زاده فرمی، مهدی (۱۳۹۹). جستارهایی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی بحران ویروس کرونا در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- ◀ حریری، نجلا (۱۳۹۶). اصول و روش‌های پژوهش کیفی، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم و تحقیقات.
- ◀ رازقی نصرآباد، حجیبه‌بی بی، (۱۴۰۱). «زمینه‌های تعارض میان نقش‌های شغلی و خانوادگی و راهبردهای مقابله با آن»، زن در توسعه و سیاست، د ۲۰، ش ۱.
- ◀ رحمانی، جبار، (۱۳۹۹). «سفرهای کرونایی، چرا مردم به سفر می‌روند؟ مجموعه مقالات جستارهایی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی بحران ویروس کرونا در ایران»، موسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

◀ سعید طالشی، لیلا، شفیع آبادی، عبدالله، یوسفی، عماد، (۱۴۰۲)، شناسایی تهدیدها و فرصت‌های دورکاری زوج‌های هر دو شاغل در ایام شیوع کرونا، مطالعات روانشناختی نوجوان و جوان، د، ش ۶، پیاپی ۱۲.

◀ شجاع نوری، فروغ الصباح، فاطمه خادمی و سمانه السادات سدیدپور، (۱۳۹۴). تحلیل اثرات دورکاری زنان شاغل و متأهل بر تعادل کار و زندگی، مطالعات اجتماعی و روان‌شناختی زنان، د ۱۳، ش ۳، پیاپی ۴۴.

◀ شیردل، الهام، فاطمه حامی کارگر و مهرانسه‌راب زاده، (۱۴۰۰). کرونا و چالش‌های خانواده: مطالعه پدیدارشناسی تجربه زیسته جوانان سیستان و بلوچستان، فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، د ۱۶، ش ۵۵، پیاپی ۵۵.

◀ عباسی، رسول و فاطمه جیریایی شراهی، (۱۴۰۲). تجربه زیسته‌ی دورکاری کارکنان دولتی متأهل در دوره‌ی همه‌گیری ویروس کرونا با تأکید بر تعادل کار - زندگی، خانواده پژوهی، د ۱۹، ش ۱، پیاپی ۷۳.

◀ علی آبادی، شیما، سحر دانشور و فاطمه قاسم پور، (۱۴۰۰)، مطالعه پدیدارشناختی تجربه زیسته خانواده ایرانی در دوران قرنطینه کرونا، د ۱۲، ش ۱.

◀ فاضلی، نعمت‌الله، (۱۳۹۹). فرهنگ و فاجعه؛ جستارهای انسان‌شناختی درباره مصیبت‌های جمعی در ایران، تهران: نشر فرهامه.

◀ فلاحتی، لیلا و نسیم السادات محبوبی شریعت پناه، (۱۴۰۰). مطالعه‌ی تطبیقی فشار نقش‌های چندگانه‌ی ناشی از کرونا بر زنان در خانواده با تأکید بر نظریه‌ی اخلاق مراقبت، مطالعات اجتماعی ایران د ۱۵، ش ۳.

◀ میرحسینی، زهرا، (۱۴۰۰). مطالعه‌ی کیفی مسائل و چالش‌های زندگی زنان در همه‌گیری کووید-۱۹، مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، د ۱۲، ش ۱.

► Alexander, J. (2004). "Toward a Theory of Cultural Trauma", in Eyerman, Ron, Cultural Truma and Collective Identity. Berkeley, CA: Univercity of California press, pp1-30.

► Lester, S. (1999). An introduction to phenomenological research. Retrieved September 13, 2010 from <http://www.sld.demon.co.uk/resmethy.pdf>.

► Toffoletti, kim, Starr, Karen (2016). ' Women Academics and Work-Life Balance: Gendered Discourses of Work and Care: Women Academics and Work-Life Balance', in Gender Work and Organization, 23(5) · September.

► Vanderstoep, w, scott. (2009): research method for every daylife. blending qualitative and quantitative approach, by john wiley & sons, inc.